

הכונען הראשון

גילוי שלד בוואדי מקוּר וחשיפת מערכת
קבורה בפקיעין הם חלויות בשרשראת
להבנת אוכלוסיות ארץ ישראל הקדומה.
סיפור מסע אל שורשי העבר

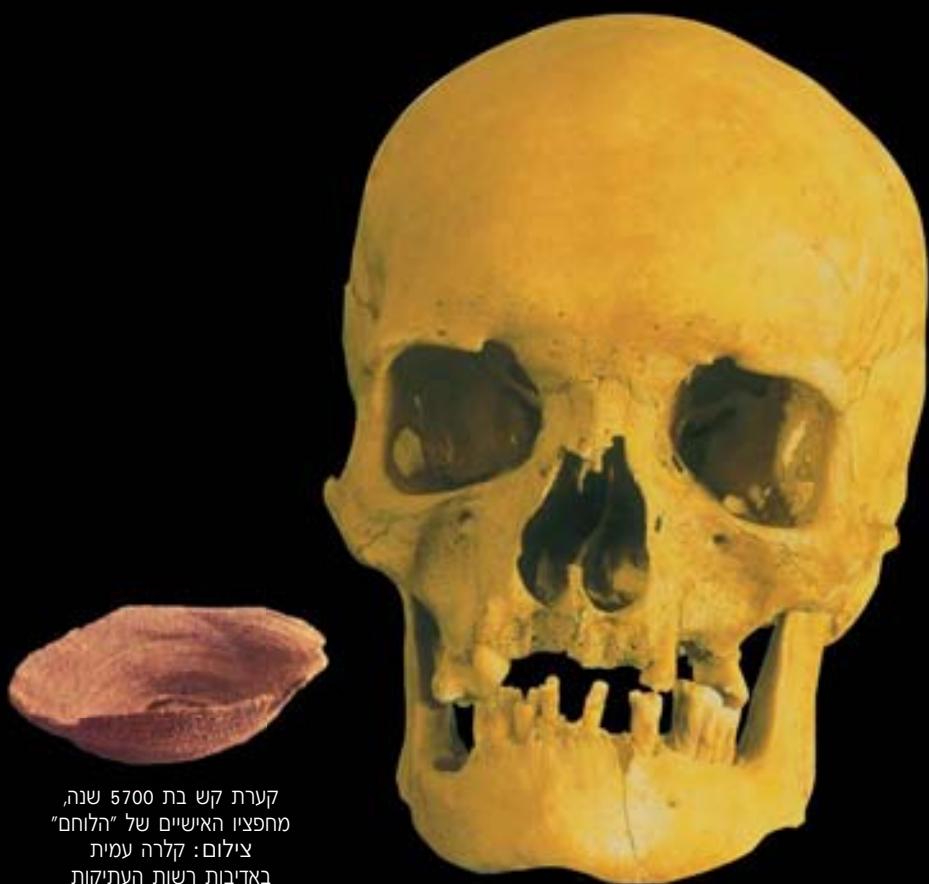
כתב וצלום / יוסי נגר

**המערה נשדדה לפני אלף
שנים והשלדים פוזרו לכל
העולם. החוקרים שנכנסו
למערה מצאו לפניהם
מחזה לא שגרתי: גולגולות
ושברי עצמות אדם
מקוסים בנטיפים ופזירים
בין שרבי גלוסקמאות חרס
מרחיבות ביופין**

בתוך זמן קצר התבזרה חטיבתו הנדרשת של "הלוותם" להבנת אוכלוסיות ארץ ישראל הקדומה. על סמך הממצא החומרי שנשא אייתו השלד ועל סמך תיאורן הממציא הארכיאי (בשיטת פחמן 14), נקבע כי מדובר בשלד המתוארך לפחות או יותר ל-5,700 שנים לפני זמנו, ככלו, לנקודת המעבר שבין סוף התקופה הכלקוליתית ואשית התקופה הברונזה הקדומה.

בתקופה זו השתנהה הבליל היכר תרבותה החומרית של ארץ ישראל: התרבות האופיינית של התקופה הכלכלית הסתיימה באחת. תרבות זו, שנמשכה באזוריינו אלפי שנים, ניכרת בשימוש בכלים אופייניים בחיה

סנדליו שלמים, קערת קש קלועה, סכין צור גודלה, מכל הליכה וחץ וקשת עשויים עץ זית. נמצא כזה של חפצים אורגניים, שבדרכן כלל אינם נשמרים, נדריר ביותו. הקשת, הסכין והובדה שמדובר בשילד של זכר, הציתו את דמיונים של החופרים שהעניקו לו את הכינוי "הלוותם מוואדי מקוּר".
אהובי טירוף עבדו שני החופרים הצעיריים במערה הקטנה והמאובקת מבוקר עד לילה. בתום יומיים קשים, הוציאו השילד והווח בזירות על אלונקה מאולתרת. נשאנו אותו בחשכה על כתפיינו בחרזה למchnerה, בין הסלעים האימתניים של ואדי מקוּר, נרגשים אפשרויות המחקר הגלומות במעמדו נדר כזה.

קערת קש בת 5700 שנה
מחפטי האישים של "הלוות"
צילום: קלרה עמית
באדיבות רשות העתיקות

"הלוות" מואדי מוקה.
שלד שמור היטב שמוכנה
על ידי חלק מהחוקרים
"הכגען הראשון"
צילום: קלרה עמית
באדיבות רשות העתיקות

עצמות אדם מכוסים בנטיפים ופוזרים בין
שרבי גלוסקמאות חרס מריהבות ביופין. זה
נראה כהתגשומות חלום של כל ארכיאולוג או
אנתרופולוג באשר הוא.
מאות השלים הצלקוליתים שנקרו בפקיעין
ושאר מאות הפרטיטים סייפקו מדגם גדול ומרשים
שבעירתו אפשר לבחון את המוחך המורפולוגי
(צורני) שבין אוכלוסיות ארץ ישראל הקדומה,
וביחוד את סוגיות המעבר מהתקופה
הצלקוליתית לתקופת הברונזה. התוצאות,
לרובה המזל, הוכיחו את התיאוריית שעלה
במחקר "הלוות", ואף חוסיפו עליה מסקנות
חשובות ביותר.

סיפור המחקר המרתך נוגע באספקטים וביבים
של החיים ימי קדם, כגון תוחלת החיים,
מגפות ומחלות שונות, וכמו כן אפיון מורפולוגי
של האוכלוסיות הקדומות, ובמילים פשטוטות
- כיצד נראו אבות אבותינו ומהם הקשרים
הhistostويים והביולוגיים שבין אוכלוסיות
ישראל.

שנתיים רבות עברו מאז שנמצאו "הלוות" ומערת
הקבורה בפקיעין. נתונים אנתropolוגיים רבים
וחשובים הילכו והצטברו ואפשר היה לעקוב
ב יתר דיקוק אחר האוכלוסיות השונות מרוגע
הופעתן על במת ההיסטוריה. כך התאפשר,

נטשו היישובים הישנים וקמו במקום אחרים,
התרבויות החומרית (בעיקר כלי החרס) השתנה
במידה ניכרת ומהagi הקבורה האופיינית של
התקופה הצלקוליתית שהשתינה לפחות בלבי
הכר. "הלוות" שלו, שהוא הנציג השמור היטב
והקדום ביותר מתקופת הברונזה,זכה לנכון גם
לכינוי המועיש "הכגען הראשון".
ב hasilיות מסוימת ולא מעט חשש, הציעו
תיאורייה לפיה הכגענים, המזוהים על ידי
"הלוות", הם עם חדש בכנען של תקופה
הברונזה שהחליף את האוכלוסייה הצלקוליתית
שזוממה לו בארץ ישראל. מסקנה נועצת אך
אפשרית מבחינה מדעית וושאמה היה עליי
לנסות כתעת לאוששה או להפריכה...

מערת הקבורה בפקיעין
כעבור שנה נפלה בחלק ההודמנות לבחון עוד
אחד מהתגליות האנתרופולוגיות הגדלות של
העשור - מערת הקבורה בפקיעין. טרקטו
שעבד במקום מوطט באקרים תקרה של מערה
וחשף מערת נטיפים שבה נקבעו בתקופה
הצלקוליתית (לפני כ-6,000 שנה) מאות גופות.
המערה נשדדה לפני אלף שנים והשלדים
פזרו לכל עבר. החוקרים, שנכנסו למערה,
מצאו לפניהן מחרוז לא שגרתי: גולגולות ושרבי

**לנגד עיניהם המשתאות
נחשפה אחת התגליות
האנתרופולוגיות החשובות
בהיסטוריה של ארץ
ישראל: שלד אדם בן
אלפי שנים, שלם לחלוtin
ובמצב השתמרות מעולה.
בין החוליות עוד נותר
הסתois ונראו גם הגדים
באצבעות ופיסות עור
שלמות על פיקת הבר**

היוםם ובכל פולחן, וביחود במנהגי קבורה
"יהודים", כגון העברת הנפטר זמן מה לאחר
מוות לקבורה משנית בתוך תיבה (גלווסקמה)
מסוגננת. בתקופתו של "הלוות", תרבות זו
התחלפה בתרבויות החדשניות של תקופת הברונזה,
שהיישבו הכנענים בארץ ישראל. תוך כדי כך

מערת הנוטפים בפקיעין שימושה לחרבה לפני כ- 6000 אלפי שנים

כआצאי שבטי ישראל שלא גלו או נחרבו בכיבוש האשורי. עיקרו, הם נמנים עם אוכלוסיות אזרע ההר: שבטי אפרים ומנסה, אך גם כוהנים משפט ליש בקרבתם.

מעניינית במיוחד היא שאלת מוצאם של ערבי ארץ ישראל, קבוצה אוכלוסייה שהחלה להתגבש כעם רק במאה ה-20. במחקר נמצא כי עברבי ארץ ישראל יDOMם (הפליטינים) הם כאצאים של כמה קבוצות אוכלוסיות, עתיקות וחדשות, באזורה. ביניהם יש כאצאי נזירים, שהיו בישראל מאז תקופת הברונזה, שבטים ערביים (בדואים), שהגיעו לאמן מאז הכיבוש הערבי במאה ה-7 לספירה ואילך, וכן משפחות רבות שהיגרו לארץ ישראל מרחבי האימפריה העות'מאנית, בעיקר במאתיים השניים האחראוניות. גם יהודים שעברו יש כל הנראה בין אותן פלסטינים, בייחוד בעיר חברון וסביבותיה, אך סביר שגם בקרבם שבגליל.

ושוב, בחזרה אל "הlohoms", ראשון הכנעניים, הציג הקדום והמוחבק ביותר לאוכלוסייה החדששה שחדרה לארץ ישראל בראשית תקופת הברונזה. הוא, שנמצא באקראי והוא שלם לחליוני, פתח בפנינו את הפתחה להבנת אוכלוסיות ישראל כולם. אותן שיחחת טלפון באישוןليل, אותה נשעה חופזה לדובר, שימושו בסיס לתיאוריה מדעית רחבת היקף – סיפור עתיקותן של אוכלוסיות ישראל. *

עוד בקשרו: "מי אנחנו? סיפרנו העתיק של אוכלוסיות ישראל", מאט ד"ר יוסי נגר

הכותב הוא אנטropolog בשרות העתיקות

בירושלים. אולם כדי לעלול, מדינה זו לא החזיקה מעמד זמן רב. היא התפצלה למדינת ישראל, שחורה על ידי האשורים, ולמדינת יהודה, שחורה על ידי הבבלים. למרות חורבנה של המדינה היהודית והגלויה התושבים לבבל, חזרה קבוצה קטנה לאץ, הקימה מחדש את בית המקדש וברובות הימים גם הוקמה מחדש המדינה היהודית. למרות אף השנים שעברו מאז, המסורת שערבה בעל פה ומאותה יותר בכתב על מוצאם ה"עיראקי" של אבותה האומה השתמרה עד ימינו.

למסורת זו נמצאו במהלך הוכחות ארכיאולוגיות רבות. בין השאר מרשים היה העדות כי עדין אפשר למצוא דמיון גנטי רב בין היהודים והערבים העיראקיים בני זמנו. אותה קבוצה שחזרה לארץ ישראל מבבל אף קראה לעצמה בשם "זרע הקדוש" וממנה הגיעו אסרו על נישואיהם עם עמי הגויים. דבר זה הביא לכך שלאחר שנים רבות, גם לאחר שנלחמו היהודים בלבוש הרומי ונפוצו בעולםם כולם, הם שמרו בקבאות על דמיון רב לאבותיהם הקדומים. זאת הסיבה העיקרית לכך שוגם אחים נתק Dol בין חלקי העם הזה בגולה, נמצא דמיון גנטי רב בין היהודים מהה派וצות השונות והם דומים זה לזה יותר מדיונים לויים בארץ מוצאים. זה כמו בבחינה צוונית הם כמעט לא השתו מರשים במיוחד הדמיון העצום שבין היהודי מזרח אירופה, היהודים האשכנזים, ליהודים מזרח איראקי, הגולות המרכזית, מה שمعد שוב ושוב על מוצאן המשותף של קבוצות אוכלוסין אלה.

השומרונים, עדה קרובה מאוד ליהודים, מצאו

אני מאמין, להסיק מסקנות נועזות על מוצאים של אוכלוסיות ישראל כיום, כאצאייה של אוטון אוכלוסיות עתיקות – שומרונים ופליטינים, בדואים ויהודים.

ארץ כנען

למעט הפלשתים, קבוצה קטנה שהגיעה לארץ ישראל מאזור הים האגאי, התיישבה במשור החוף ולבסוף נטמעה בכנענים – מוצאן של כל שאר האוכלוסיות הקדומות של ארץ ישראל הוא מאוחר מסופוטמי, היא עיראק של ימינו. הבדאים, הערבים בני המדבר, מצאו כאצאים ישירים של אוכלוסיות התקופה הכלקוליתית. בסוף התקופה האמורה, בתקופת הברונזה השונות, הגיעו לארץ ישראל גלי הגירה ממצרים, הלא הם הכנענים ואיתם אבותיהם של העם היהודי. אוכלוסיות אלה אמנים התיישבו בארץ ישראל כולה, אולם כאצאייה של האוכלוסייה הכלכליתית הקדומה לא נעלמו. במעבר לתקופת הברונזה, נשמר וצף התקישובי באזורי המדבר שמסביב לארץ ישראל, בירדן, בסיני, בצפון ערב ובחלקים מהנגב. שם הם סיגלו לעצם אורח חיים נודוי למחצה ושרדו עד היום. מענין לציין בהקשר זה כי בבחינה צוונית הם כמעט לא השתו באלפי השנים שהלפו מאז והדמיון שבין הגולגולות העתיקות שהתגלו במערה בפקיעין ובין גולגולות של בדואים בני זמננו, מפתיע.

הישראלים, שאבותיהם כאמור התיישבו בכנען בתקופת הברונזה, היו הראשונים שהקימו מדינה לאומי עצמאית בארץ ישראל, שבירתה